

فولکسونومی چیست؟^۱

● سارا کریمزاده^۲

کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

چکیده

فولکسونومی، رویکردی جدید به امر سازماندهی محتوای وب است. این اصطلاح به نوعی رده‌بندی اطلاق می‌شود که از سوی جامعه کاربران اجرا می‌شود و تابع قوانین علمی خاصی نیست، اما مبنای فلسفی خاص خود را داراست. کاربر طی این روند اطلاعاتی را که در اشکال مختلف در وب به دست می‌آورد، با استفاده از کلیدواژه‌هایی که در اصطلاح فولکسونومی «تگ»^۳ یا برچسب نامیده می‌شوند، طبقه‌بندی کرده، و با دیگر کاربران به اشتراک می‌گذارد. عناصر مختلفی مانند کاربر، برچسب، اطلاعات، و نرم‌افزارهای اجتماعی در فولکسونومی نقش دارند. سیستم‌های برپایه فولکسونومی می‌توانند نشانه‌های شخصی را ذخیره کند، تاریخ نشانه‌های کاربران را آنالیز کند و گروه‌های کاربران را که علائق مشابه دارند، استخراج کند و منابعی را که معمولاً ترجیح داده می‌شود معرفی کند. مشکلات فولکسونومی‌ها عبارتند از: فقدان استانداردهای پذیرفته‌شده، عدم محدودیت کاربر در استفاده از برچسب‌ها، مشکلات لغوی و معنایی از قبیل دقت، ابهام، مترادف‌ها، متضادها، متشابه‌ها، اخص و اعم و ترکیبات. هدف از این مقاله بررسی پدیده برچسب‌گذاری در فولکسونومی و یافتن دلایل نیاز به واژگان کنترل‌شده، و چگونگی کاربرد فولکسونومی است.

کلیدواژه: فولکسونومی، برچسب‌گذاری، نرم‌افزارهای اجتماعی، واژگان کنترل‌شده، اصطلاح‌نامه، سازماندهی، ابر داده.

مقدمه

سازماندهی منابع دانش یکی از ارکان اساسی علم کتابداری است و پیشینه آن به قدمت خود انسان و تاریخ علم است، زیرا بدون استفاده از یک روش مناسب علمی و منطقی و نظم عالی نمی‌توان به راحتی به منابع اطلاعاتی دسترسی پیدا کرد. هدف عمده و اساسی فهرست‌نویسی، سازمان‌دادن به مجموعه مواد و منابع کتابخانه است تا از این طریق بتوان کتاب موردنیاز را از مجموعه موجود، سریع‌تر بازیابی کرد. همان‌طور که از این تعریف می‌توان استنباط کرد، هدف عمده فهرست‌نویسی نظم و سازمان‌دادن به مجموعه مواد و منابع است و تفاوتی ندارد که این مواد و منابع به چه فرمت و محملی باشند. سازمان‌دادن به منابع، چه چاپی و چه الکترونیکی، از مهم‌ترین وظایف و کارکردهای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است.

با افزایش نیازهای اطلاعاتی کاربران و نیز رشد روزافزون حجم اطلاعات در وب، ضرورت سازماندهی و نظم و ترتیب بخشیدن به منابع اطلاعاتی موجود در وب، از سوی کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی مطرح شده است (باتیلی، ۱۳۷۸؛ و حاجی‌زین‌العابدینی، ۱۳۸۱). وب اکنون به‌عنوان یک منبع اطلاعاتی روزآمد و همیشه در دسترس در نظر گرفته می‌شود و به کتابخانه‌ای مبدل شده که دانش‌های بشری را به‌شکل الکترونیکی در خود گردآوری کرده است. اما مهم‌ترین و اصلی‌ترین تفاوت این به‌اصطلاح کتابخانه دیجیتال بزرگ با کتابخانه‌های معمولی، در روند سازماندهی و رده‌بندی اطلاعات و اسناد موجود در آنهاست. زیرا استانداردها و قوانین مدونی با هدف گردآوری، سازماندهی، بازیابی و اشاعه اطلاعات و دانش در کتابخانه‌ها تدوین شده که از جمله آنها می‌توان به قوانین فهرست‌نویسی انگلومریکن یا رده‌بندی‌های دهدهی دیویی و کنگره اشاره کرد (فتاحی، ۱۳۷۷). یکی از تلاش‌های وب^{۱۴} این بود که کاربران گرفتار

سازماندهی اطلاعات نشوند. اخیراً سیستم‌های بر پایه فولکسونومی^۵ (برای مثال del.icio.us) کاربران را به نشانه‌گذاری کردن^۶ و معرفی علایقشان دعوت می‌کنند (نوروزی، ۲۰۰۷). به‌منظور فهم بیشتر این فرآیند، مهم است که بررسی شود چگونه فولکسونومی‌ها ساخته می‌شوند و مورد استفاده قرار می‌گیرند، و میزان نیازهای کاربران را که در فهرست سرعنوان‌های موضوعی موجود یافت نمی‌شود، منعکس می‌کنند (اسپیتری، ۲۰۰۷).

تعریف فولکسونومی

برای توصیف سیستم‌هایی که در آن اشخاص (نمایه‌سازان غیرحرفه‌ای) توصیفگرهای زبان طبیعی را به منابع تخصیص می‌دهند، تعاریف زیادی با دقت و وسعت متنوع برای «فولکسونومی» به کار برده شده است (وندروال، ۲۰۰۵)، و تنوع اصطلاحات مشابه در نظر گرفته شده است (مرهولز، ۲۰۰۵). فولکسونومی‌ها در بسیاری از کاربردهای رایج وب ظاهر می‌شوند. معروف‌ترین آن سرویس «نشانه‌گذاری جمعی صفحات وب»^۷ در del.icio.us^۸ است، که در آن کاربران صفحات وب را نشانه‌گذاری و برچسب‌گذاری می‌کنند، و پایگاه دربرگیرنده عکس فلیکر^۹، جایی که کاربران می‌توانند بارگذاری^{۱۰} کنند و عکس‌ها و دیگر تصاویر را برچسب‌گذاری کنند (وبر، ۲۰۰۷، ص ۱).

عبارت فولکسونومی در سال ۲۰۰۵ هنگامی که معمار اطلاعات، توماس وندروال^{۱۱}، واژگان **folk taxonomy** و **taxonomy** را برای نامگذاری پدیده در حال رشد ابر داده‌های تولیدشده از سوی کاربران، از طریق برچسب‌گذاری قطعات اطلاعات دیجیتالی با کلمات کلیدی قابل جست‌وجوی خود، با یکدیگر ترکیب کرد، شکل گرفت. روند کار به‌اندازه کافی ساده است: کاربران یک نام یا برچسب را به هر عکس، مقاله، وبلاگ، نشانه^{۱۲} یا یو. آر. ال^{۱۳} تخصیص می‌دهند. سپس هنگامی که

با افزایش نیازهای اطلاعاتی کاربران و نیز رشد روزافزون حجم اطلاعات در وب، ضرورت سازماندهی و نظم و ترتیب بخشیدن به منابع اطلاعاتی موجود در وب، از سوی کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی مطرح شده است

توزیعی»^{۱۸} (مجیاس، ۲۰۰۴) ارائه شده‌اند. در حال ظهور برای این مفهوم، غالباً از عبارت فولکسونومی استفاده می‌شود. با جست‌وجو در گوگل برای این عبارت ده‌ها میلیون نتیجه یافت می‌شود، در حالی که برای عبارات دیگر ده‌ها یا صدها هزار نتیجه می‌یابیم. به‌هرحال این ایراد وجود داشته که فولکسونومی یک عبارت گمراه‌کننده است، زیرا سیستم‌های مورد پرسش ارتباط کمی با رده‌بندی‌ها یا هستی‌شناسی‌ها^{۱۹} دارد و رده‌بندی توزیعی روند برچسب‌گذاری را بهتر توصیف می‌کند (مرهولز، ۲۰۰۴). مشهورترین سیستم‌های پرکاربرد برای رده‌بندی فولکسونومی عبارتند از (نوروزی، ۲۰۰۷):

1. Del.icio.us: www.del.icio.us
2. CiteULike: www.citeulike.org
3. Connotea: www.connotea.org
4. Flickr: www.flickr.com
5. Furl: www.furl.net
6. LibraryThing: www.librarything.com
7. Scuttle: www.scuttle.org
8. Shadows: www.shadows.com
9. Simpy: www.simpy.com
10. TagCloud: www.tagcloud.com
11. Tagzania: www.tagzania.com
12. Technorati: www.technorati.com
13. Unalog: www.unalog.com
14. Yahoo's MyWeb: http://myweb.yahoo.com
15. YouTube: www.youtube.com

می‌خواهند این محتوا را بازیابی کنند، می‌توانند برچسب آن را جست‌وجو کرده و دقیقاً آنچه را می‌جویند، بیابند (دای، ۲۰۰۶).

فولکسونومی یک رده‌بندی تولیدشده از سوی کاربر است که برای طبقه‌بندی و بازیابی محتوای وب مانند منابع وب، تصاویر پیوسته و اتصالات وب، برچسب‌هایی با انتهای باز^{۱۴} که تگ نامیده می‌شود، به کار می‌برد. فولکسونومی به‌طور قابل ملاحظه‌ای از رده‌بندی متمایز شده است، که در آن نویسندگان سیستم‌های برچسب‌گذاری اغلب کاربران اصلی (و گاهی اوقات مبتکر) محتوا، برای تگ‌هایی که درخواست شده، هستند. برچسب‌ها به‌طور معمول با عنوان تگ شناخته می‌شوند و به فرآیند برچسب‌گذاری تگینگ^{۱۵} گفته می‌شود (فولکسونومی، ۲۰۰۷). تگ‌ها به بهتر شدن تأثیر موتورهای جست‌وجو کمک می‌کنند، زیرا محتوا با کاربرد واژگان آشنا، قابل دسترس، و مشترک طبقه‌بندی شده است. فولکسونومی رده‌بندی کاربران است، از سوی کاربران و برای کاربران (نوروزی، ۲۰۰۷).

ویکی‌پدیا (۲۰۰۶) فولکسونومی را اینگونه تعریف می‌کند: «یک روش بازیابی اطلاعات بر پایه اینترنت^{۱۶} شامل تولیدات به‌صورت مشارکتی، تگ‌هایی با انتهای باز، که متن آن مانند صفحات وب طبقه‌بندی شده است». (وندروال، ۲۰۰۵) در حال حاضر اختلاف‌نظری درباره بهترین عبارت مناسب برای نامیدن اینگونه سیستم وجود دارد. غیر از فولکسونومی پیشنهادهایی مانند «رده‌بندی نژادی»^{۱۷} (مرهولز، ۲۰۰۴) و «رده‌بندی

فولکسونومی یک رده‌بندی تولیدشده از سوی کاربر است که برای طبقه‌بندی و بازیابی محتوای وب مانند منابع وب، تصاویر پیوسته و اتصالات وب، برچسب‌هایی با انتهای باز که تگ نامیده می‌شود، به کار می‌برد

شکل ۱. del.icio.us مهم‌ترین ابزار به‌اشتراک‌گذاری، جست‌وجو و اشاعه اطلاعات از طریق فولکسونومی در محیط وب فلیکر: سرویس بارگذاری، سازماندهی و اشاعه تصاویر در وب.

مزایا و معایب فولکسونومی

ویژگی جذاب فولکسونومی‌ها کلی است. آنها واژگان کاربران را، صرف‌نظر از دیدگاه، پیشینه، تمایل و جز آن، منعکس می‌کنند. بنابراین فولکسونومی‌ها ممکن است به‌عنوان یک سیستم دموکراتیک شناخته شود، جایی که هر کسی فرصت به‌اشتراک‌گذاری تگ‌ها را دارد. شریکی^{۲۰} (۲۰۰۴) خاطر نشان می‌کند که فایده فولکسونومی این نیست که از واژگان کنترل شده بهتر است، بلکه این است که از هیچ چیز بهتر است (اسیتری، ۲۰۰۷). مهم‌ترین ویژگی فولکسونومی، فقدان استانداردهای پذیرفته‌شده در روند رده‌بندی داده‌هاست. در ساختار فولکسونومی، نظارتی بر لغات متشابه^{۲۱} و مشابه، مترادف‌ها و متضادها^{۲۲} صورت نمی‌گیرد و موارد غیرمتمعارف لغوی به وفور یافت می‌شود. برای مثال اگر در اصطلاحنامه‌ها، از لغات Mac، Mac OS، و Macintosh به Apple ارجاع داده می‌شود، در این ساختار تمام این لغات خود به‌عنوان یک نقطه‌بازیابی در نظر گرفته می‌شوند (حسینی، ۱۳۸۶).

مزیت دیگر این است که علایق کاربران می‌تواند شناسایی شود. فهرست تگ‌های کاربران می‌تواند توصیفی از علایق را بررسی کند. فهرست تگ‌های کاربران در طول زمان افزایش می‌یابد، به طوری که آنها علایق جدید و تگ‌های جدید برای طبقه‌بندی و توصیف آنها کشف می‌کنند. ممکن است که تگ تازه ایجادشده یک علاقه یا طبقه جدید از کاربر را نشان دهد (نوروزی، ۲۰۰۶).

احتمالاً نقیصه اصلی سیستم‌های کنونی فولکسونومی - و اولین گله کسانی که با سیستم‌های رسمی طبقه‌بندی راحت‌ترند - این باشد که عبارات برچسب‌گذاری مورد استفاده در این سیستم‌ها غیردقیق است. این، کاربران یک سیستم فولکسونومی هستند که برچسب‌ها را اضافه می‌کنند و در نتیجه برچسب‌ها مبهم، بیش از حد شخصی و غیردقیق هستند. بسیاری از پایگاه‌های فولکسونومی تنها ابردادهای تک‌کلمه‌ای را مجاز می‌شمارند که باعث ایجاد عبارات مرکب بی‌فایده زیادی می‌گردد. اکثریت برچسب‌ها عموماً «تک استفاده»^{۲۳} شمرده می‌شوند، یعنی فقط یک بار در پایگاه داده برچسب‌ها ظاهر می‌شوند. در حال حاضر

کنترل کمی روی واژگان هم‌معنا (واژگان مختلف، معانی یکسان) و لغات متشابه (واژگانی با تلفظ یکسان و معانی متفاوت) وجود دارد. مدیران سیستم درباره برچسب‌های انتخاب‌شده از سوی کاربران قضاوت نمی‌کنند. صیغه‌های مفرد یا جمع کلمات، کلمات ترکیبی و مزدوج ممکن است مورد استفاده قرار گیرند. همچنین برچسب‌های اختصاصی و نامفهوم که به‌عنوان نشانگرهای منحصر به فرد بین گروهی از دوستان و همکاران طرح می‌شود، ممکن است به کار گرفته شوند. نتیجه این امر ایجاد مجموعه‌ای کنترل نشده و بی‌قاعده از عبارات برچسب‌گذاری می‌گردد که مانند گروه‌های بیشتر کنترل شده لغات، از قابلیت جست‌وجوی کارآمدی پشتیبانی نمی‌کند. برخی از کاربران چنین مسائلی را مشکل‌ساز نمی‌بینند. آنها عقیده دارند که برچسب‌ها در نظر اول برای کمک به کاربر برای رسیدن به مقصد خاصی که آنها تعیین کرده‌اند، می‌باشد (گای، ۲۰۰۶).

ضعف دیگری که اخیراً تلاش‌هایی برای رفع آن صورت گرفته، عدم کارایی استفاده از یک تک‌واژه برای توصیف یک داده است. به طوری که کاربر وادار می‌شد برای توصیف دقیق‌تر و بهتر یک صفحه وب یا هر نوع فرمت اطلاعاتی دیگر، از واژه‌های بیشتری به‌عنوان تگ استفاده کند یا اینکه دو واژه مرتبط را به شکل سرهم به‌عنوان یک تک‌واژه به کاربرد. مثلاً استفاده از واژه «library science» به صورت مجزا از یکدیگر کافی به نظر نمی‌رسید و کاربر باید با ترندهایی مانند چسباندن این دو کلمه یا نشانه‌گذاری بین آن دو، مفهوم دقیق خود را از «کتابداری» نشان دهد تا در نتایج جست‌وجو، کلمات Library و Science، دو مفهوم جدا از یکدیگر تلقی نشود. البته در بیشتر نرم‌افزارهای جدید که امکان ایجاد تگ‌ها را فراهم می‌کنند، این مشکل تا حدی برطرف شده، اما مشکلی که هنوز رفع نشده و چالش‌های عمده‌ای را نیز در پی داشته است، مسئله عدم محدودیت کاربر در استفاده از تگ‌ها برای توصیف و طبقه‌بندی منابع اینترنتی و اطلاعات و اسناد وبی است. در کل، مواردی مانند ابهام در برچسب‌ها، عدم تفکیک و دقت بین مترادف‌ها، متشابهات و متضادها، بی‌دقتی در انتخاب ترکیب‌های اخص و اعم، و نیز وجود غلط‌های املائی و معنایی متعدد در برچسب‌های ایجادشده از سوی کاربران، باعث شده است

در ساختار فولکسونومی، نظارتی بر لغات متشابه و مشابه، مترادف‌ها و متضادها صورت نمی‌گیرد و موارد غیرمتمعارف لغوی به وفور یافت می‌شود

و اگر در یک مکان است، نمی‌تواند هم‌زمان در جای دیگر باشد. این بدین مفهوم است که یک کتاب باید با موضوع اصلی آن شناسایی شود. کتابی که به‌طور مساوی دربارهٔ دو موضوع است، نیاز به «بودن در یک مکان را» از بین می‌برد. بنابراین هر کتابی نیاز دارد، صرف‌نظر از مضمون واقعی آن، با یک موضوع بیشتر از دیگر موضوع‌ها شناسایی شود. در سیستم‌های برپایهٔ فولکسونومی، هیچ محدودیت فیزیکی وجود ندارد که این نوع از سازماندهی را به کاربران تحمیل کند. این کاملاً برای تعدادی از پیوندها امکان‌پذیر است که در تعداد زیادی از مکان‌ها در سلسله‌مراتب، یا در بسیاری از سلسله‌مراتب‌ها باشد، یا در هیچ سلسله‌مراتبی نباشد (شریکی، ۲۰۰۵). فولکسونومی، یک رده‌بندی ساخته‌شده از سوی کاربر می‌باشد که نه در دستهٔ الفبایی، نه در سلسله‌مراتبی است. اگرچه delicio.us به هر کاربری یک انتخاب می‌دهد تا در برچسب‌های شخصی خود سلسله‌مراتب ایجاد کند یا برچسب‌های خود را الفبایی کند (نوروزی، ۲۰۰۷).

سیستم‌های برپایهٔ فولکسونومی به واژگان کنترل‌شده و سیستم مبتنی بر مثال نیاز دارد. گای و تانکین (۲۰۰۶) استراتژی‌های خاص برای سیستم‌های مختلف را برای بهبود کیفیت تگ‌ها (برای مثال بررسی اشتباهات املائی، پیشنهاد واژه‌های مترادف و غیره) و تشویق کاربران به رعایت قراردادهای معین در برچسب‌گذاری جمعی^{۲۴}، پیشنهاد کردند (مک گرگور، ۲۰۰۶).

معماران اطلاعات، در حالت افراطی، تصویری ناکارآمد و آشفتنه از فولکسونومی ارائه می‌دهند. از سوی دیگر متخصصان فولکسونومی در هدف خود برای متلاشی کردن سیستم‌های رده‌بندی سلسله‌مراتبی مصمم هستند. اما راه‌حل به‌دست آوردن یک سیستم جست‌وجوی بهتر احتمالاً در جایی میان این قلمرو نهفته است. دوئل متقاعد شده است که با معرفی مجموعهٔ واژگان کنترل‌شده به سیستم‌های برچسب‌گذاری، فولکسونومی می‌تواند موقعیت خود و ارزش محتوای ایجادشده از سوی انسان‌ها را ابقا کند و در عین حال به افزایش قابلیت یافت‌شدن عمومی بپردازد (دای، ۲۰۰۶).

فولکسونومی، یک رده‌بندی ساخته‌شده از سوی کاربر می‌باشد که نه در دستهٔ الفبایی، نه در سلسله‌مراتبی است

که انتقاداتی از سوی برخی از متخصصان رده‌بندی علوم و اطلاع‌شناسان به فولکسونومی وارد شود. از دیدگاه این افراد، عدم توجه فولکسونومی به کنترل واژگان، باعث شده است که اینگونه رده‌بندی دارای اعتبار علمی لازم برای سازماندهی دانش در محیط‌های الکترونیک نباشد (حسینی، ۱۳۸۶).

تفاوت فولکسونومی و سیستم‌های رده‌بندی کتابخانه
در سیستم‌های رده‌بندی کتابخانه (مانند دیویی و کنگره)، هر کتابی در یک ردهٔ مشخص قرار دارد که به ترتیب بعد از حالت کلی (عام) آن کلمه قرار گرفته است. برای مثال، *lions* و *tigers* در دستهٔ *panthera* قرار می‌گیرند، و حیوانات اهلی مانند *cats* در دستهٔ *felis*، اما *pan-thera* و *felis* هر دو قسمتی از خانوادهٔ *felidae* هستند. همچنین، کتاب‌های موجود در منطقهٔ جغرافیایی آسیا در رده‌بندی دیویی در ردهٔ ۹۱۵ و کتاب‌های ایرانی در ردهٔ ۹۵۵ قرار می‌گیرند، اما هر دو رده در ردهٔ ۹۰۰ رده‌بندی می‌شوند، که همهٔ موضوعات جغرافیا و تاریخ را دربرمی‌گیرد (نوروزی، ۲۰۰۷).

سیستم رده‌بندی کتابخانه هر کتاب جدیدی را که در نظر می‌گیرد، یک مکان منطقی قبلاً در سیستم به‌وجود آمده، حتی قبل از اینکه کتاب منتشر شده باشد (شریکی، ۲۰۰۵). در مقابل، برچسب‌گذاری در فولکسونومی نه منحصر به فرد و نه سلسله‌مراتبی است و بنابراین می‌تواند در بسیاری شرایط دارای برتری و اشکالات در مقایسه با رده‌بندی‌های سلسله‌مراتبی باشد. در رده‌بندی‌های کتابخانه، یک کتاب می‌تواند شامل چند موضوع باشد. اما صورت فیزیکی کتاب فقط می‌تواند در یک مکان قرار گیرد،

برچسب گذاری در فولکسونومی

برچسبها به بهبود تأثیرگذاری موتورهای جست‌وجو کمک می‌کنند، زیرا محتوا با یک واژه آشنا، قابل دسترس و مشترک طبقه‌بندی می‌شود. تگ‌ها کلمات یا عباراتی هستند که کاربران برای اتصال به وبسایت یا صفحات وب به کار می‌برند. تگ‌ها به‌سادگی برچسب منابع وب هستند، که برای کمک به کاربر در بازیابی بعدی آن منابع وب به کار می‌رود. یک کاربر می‌تواند واژه‌ها، سرنام‌ها^{۲۵}، و اعداد را بدون توجه به نیازها، علایق، یا شرایط دیگران به‌کاربرد. با برچسب‌گذاری، هر کسی آزاد است که واژه‌هایی را به کار برد که فکر می‌کند مناسب است، بدون داشتن توافق با دیگران درباره اینکه چگونه چیزی باید برچسب‌گذاری شود (شریکی، ۲۰۰۵).

در سیستم‌های فعال‌کننده فولکسونومی، کاربران مدارک ابرداده را برای استفاده شخصی خودشان ایجاد می‌کنند که در سراسر جامعه نیز به‌اشتراک گذاشته می‌شود.

کاربران وب محتوا (نشانه‌ها، وبسایت‌ها یا صفحات وب و عکس‌ها) را با واژگان خودشان و تخصیص دادن یک واژه یا بیشتر شرح می‌دهند، و تگ‌های معنادار^{۲۶} را به هر واحد از محتوا تخصیص می‌دهند. بنابراین فولکسونومی به‌واسطه تگ‌های تعیین شده تکمیل می‌شود و اغلب مانند برچسب‌گذاری بدیهی است. برچسب‌گذاری جمعی یا فولکسونومی مرحله‌ای را توصیف می‌کند که با آن بسیاری از کاربران، ابرداده را به‌شکل کلیدواژه/تگ می‌افزایند تا محتوا را به‌اشتراک گذارند (نوروزی، ۲۰۰۶).

درواقع، فولکسونومی شیوه‌ای است که به کاربر اجازه می‌دهد که آزادانه کلیدواژه‌ها یا تگ‌ها را به متن ضمیمه کند. بنابراین، سرویس‌های برچسب‌گذاری در فولکسونومی به کاربران اجازه می‌دهد که آزادانه برچسب‌گذاری کنند و متن را به‌اشتراک گذارند، به‌طوری

برچسب‌گذاری جمعی یا فولکسونومی مرحله‌ای را توصیف می‌کند که با آن بسیاری از کاربران، ابرداده را به‌شکل کلیدواژه/تگ می‌افزایند تا محتوا را به‌اشتراک گذارند

که آنها اطلاعات را فقط برای خودشان سازماندهی نمی‌کنند، بلکه آنها می‌توانند اطلاعاتی را که دیگران سازماندهی کرده‌اند، جست‌وجو کنند. بنابراین هر دو جنبه شخصی و عمومی در سیستم‌های برچسب‌گذاری فولکسونومی وجود دارد (نوروزی، ۲۰۰۶).

• برچسب چیست؟

برچسب‌ها به‌طور دقیق چیستند؟ یک تعریف ساده این است که بگوییم برچسب‌ها واژه‌های کلیدی، اسامی رده‌ها، یا ابرداده هستند. از دید ماهیتی، یک برچسب، مجموعه کلیدواژه‌های متنی است که به‌صورت آزادانه انتخاب شده است. به‌هر حال چون برچسب‌ها از سوی متخصصان اطلاعات ایجاد نمی‌شوند، آنها در حال حاضر از هیچ راهبرد رسمی موجود پیروی نمی‌کنند. این بدان معناست که اقلام می‌توانند با هر کلمه‌ای که رابطه‌ای میان منبع آنلایین و ایده‌ای در ذهن کاربر را تعریف می‌کند، دسته‌بندی شوند. هر تعدادی از کلمات می‌تواند انتخاب شود که بعضی از آنها به‌طور واضحی مقصود را بیان کرده و بعضی از آنها در خارج از درک نویسنده برچسب، معنای چندانی ندارد (گای، ۲۰۰۶).

شکل ۲. قسمتی از تگ که از سوی سیستم برچسب‌گذاری جمعی "del.icio.us" نمایش داده شده است.

برای آنکه فولکسونومی‌ها ارزش اجتماعی بیشتری ارائه کنند، بسیاری از افراد گمان می‌کنند که ایجاد برچسب‌ها باید بیشتر حرفه‌ای گردند، ولی آیا مشکلات واقعاً همان‌هایی است که در بالا توضیح داده شد؟ (گای، ۲۰۰۶).

• بررسی برچسب‌گذاری

با بازگشتن به برچسب‌هایی که به صورت تصادفی از del.icio.us و flickr جمع‌آوری کردیم، نقایص زیر قابل مشاهده است.

- غلط‌های املائی، ترکیب‌بندی نادرست و کلمات مرکب: با آزمایش در مقابل نرم‌افزار واژه‌نامه چندزبانه، دریافتیم که ۴۰ درصد برچسب‌های flickr و ۲۸ درصد برچسب‌های del.icio.us یا دارای غلط‌های املائی بودند یا به زبان‌هایی تعلق داشتند که در نرم‌افزار مورد استفاده موجود نبودند، ترکیب‌بندی‌شان از نوعی بود که در نرم‌افزار واژه‌نامه قابل فهم نبود یا کلمات ترکیبی تشکیل شده از بیش از دو واژه یا ترکیبی از زبان‌ها بودند.

- کلماتی که از عرف معمول سیستم پیروی نمی‌کردند: تقریباً هشت درصد برچسب‌های flickr و بیش از ۱۱ درصد برچسب‌های del.icio.us به صورت صیغه جمع کلمات بودند.

- نشانه‌های مورد استفاده در برچسب‌ها: نشانه‌هایی نظیر # در ابتدای برچسب‌ها مورد استفاده قرار گرفته بودند، که این امر احتمالاً به علت یک تأثیر تصادفی نظیر وادار کردن ساختار del.icio.us به نمایش این برچسب‌ها در بالای فهرست الفبایی بوده است. اما به هر حال دریافتیم که استفاده از برچسب‌هایی که فقط یک بار مورد استفاده قرار می‌گیرند، کمتر از آن چیزی بود که تصور می‌رفت (گای، ۲۰۰۶).

یک منبع عمومی برچسب‌های دارای غلط‌های املائی، هنگام تبدیل کاراکترها و الفبای زبان‌های دیگر رخ می‌دهد. برای مثال ادغام حرف صدادار در حرف صدادار بعدی که در زبان آلمانی رایج است، معمولاً با استفاده مجموعه کاراکتر Latin-۱ نمایش داده می‌شود. از آنجاکه این مجموعه کاراکتر معمولاً در دسترس نیست، کاربران آلمانی چنین کاراکترهایی را با استفاده از ترکیب حروف مثلاً با به کار گرفتن "ue" به جای "ü" می‌سازند. چنین مشکلات تکنیکی در میان ترکیب کاراکترهای چندین زبان دیگر مانند چینی، ژاپنی،

برای اینکه دریا بیم چگونه می‌توان برچسب‌ها را بیشتر قابل جست‌وجو ساخت، لازم است کاربران را شناخته و دلیل انتخاب برخی از برچسب‌های خاص از سوی آنها را بفهمیم. در حال حاضر اطلاعات کمی درباره روند تصمیم‌گیری در انتخاب برچسب در دسترس است و داده‌ها، اندکی کمیاب هستند. یک راهبرد مفید می‌تواند بررسی انگیزه‌های کاربران هنگام اضافه کردن برچسب‌ها، مشاهده دلیل انتخاب کلمات خاص، شمردن تعداد برچسب‌هایی که اضافه می‌شوند و مقایسه چگونگی دسته‌بندی اقلام یکسان توسط کاربران مختلف باشد. اما به هر حال چنین مطالعاتی نیازمند صرف وقت و منابع خواهد بود (گای، ۲۰۰۶).

• بهبود خوانایی برچسب‌ها

با پذیرفتن این امر که تاکنون حرکتی به سمت همگرایی برچسب‌ها وجود دارد، ما چگونه می‌توانیم این تمایل را پرورش دهیم؟ در حال حاضر دو راه کلیدی وجود دارد که با استفاده از آنها می‌توان ابرداه‌های ایجاد شده در فولکسونومی‌ها را برای کمک به جست‌وجو بهبود بخشید. این دو راه عبارتند از:

- تعلیم کاربران برای اضافه کردن برچسب‌های «بهتر»؛

- بهبود بخشیدن به سیستم‌ها تا امکان اضافه شدن برچسب‌های بهتر فراهم آید.

• تعلیم کاربران

در حال حاضر بیشتر کاربران چندان به نحوه برچسب‌گذاری منابع فکر نمی‌کنند و برچسب‌های بد یا «درهم‌ریخته»^{۳۷} در فولکسونومی‌ها فراوان به چشم می‌خورد. ضایعات اصلی معمولاً به صورت زیر برشمرده می‌شوند.

- برچسب‌هایی با غلط املائی (مانند library, library):

- برچسب‌های ترکیبی که به صورت نامناسب کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند (مانند TimBernersLee)؛

- برچسب‌هایی که درباره مفرد و جمع به کار گرفته شدن از عرف پیروی نمی‌کنند (مانند apple, apples)؛

- برچسب‌های شخصی که در میان جوامع گسترده‌تر مفهوم خاصی را نمی‌رسانند (مانند mydog)؛

- برچسب‌هایی که فقط یک بار در پایگاه داده ظاهر می‌شوند (مانند billybobsdog)؛

در حال حاضر بیشتر کاربران چندان به نحوه برچسب‌گذاری منابع فکر نمی‌کنند و برچسب‌های بد یا «درهم‌ریخته» در فولکسونومی‌ها فراوان به چشم می‌خورد

- اضافه کردن واژگان هم‌معنا.

چرا فولکسونومی به اصطلاح‌نامه نیاز دارد؟

سؤالی که باید بدان پاسخ داد، این است که چه زمانی یک

سیستم برپایه فولکسونومی به اصطلاح‌نامه نیاز دارد؟

- اگر دارای اطلاعات غیرساخت‌یافته^{۳۹} باشد، و کنترل

و فراهم کردن دسترسی به آن اطلاعات مورد نیاز باشد.

- اگر یک موتور جست‌وجو برای به‌دست‌آوردن

اطلاعات به‌کار رود، و دریابد که موتور نمی‌تواند نتایج

کافی را فراهم آورد، شاید بسیاری از اطلاعات برای

تعدادی از پرسش‌ها بی‌ربط باشد، زمانی که اطلاعات

مفید از دست رفته، در پرونده دیگر پرسش‌هاست.

- اگر مراجعه‌کنندگان به سیستم اطلاعاتی خواستار

دسترسی بهتری شوند (نوروزی، ۲۰۰۷).

یک سیستم برپایه فولکسونومی باید از یک اصطلاح‌نامه

استفاده کند:

- برای فراهم کردن کاربرد اصطلاحاتی که در زمینه

موضوعی معین ممکن است که استاندارد شده باشد.

- قراردادن مفاهیم تازه به‌صورتی که برای کاربران

سیستم معنادار باشد.

- برای فراهم کردن سلسله‌مراتب‌های طبقه‌بندی

شده، به‌طوری که یک جست‌وجو بتواند با روش معین

تخصصی‌تر یا عام‌تر شود، اگر اولین انتخاب اصطلاحات

جست‌وجو نتایج خیلی کم یا خیلی زیادی را به‌دست دهد.

- برای میسر ساختن انتخاب بین صیغه‌های مفرد و

جمع. بسیاری از کلمات دو معنای مختلف دارند. بسیاری

از مفاهیم نمی‌توانند به‌اندازه کافی با یک کلمه واحد

نشان داده شود، و ترکیب کلمات لازم است.

- برای تصحیح اشتباهات چاپی که از سوی کاربران

فولکسونومی ایجاد شده است.

- برای فراهم کردن یک راهنما برای کاربران فولکسونومی

و جست‌وجوگران در سیستم و برای انتخاب اصطلاح

صحيح برای جست‌وجوی موضوعی؛ این نکات برجسته

اهمیت ارجاع‌ها را نشان می‌دهد. اگر کاربر فولکسونومی

بیشتر از یک مترادف برای یک منبع به‌کاربرد - برای مثال،

"male"، "men"، "man"، و "human" - آن منبع

مشمول نمایه‌شدن به‌طور اتفاقی در زیر همه این تگ‌هاست.

جست‌وجوگری که یکی از آنها را انتخاب می‌کند و منابعی را

که آن تگ بر آنها زده شده، می‌یابد، می‌پندارد که اصطلاح

روسی یا چک هم وجود دارد. این امر ما را به این فکر

رهنمون می‌سازد که استفاده گسترده کاربران از یونی‌کد

ممکن است که عامل مهمی در موفقیت فولکسونومی‌ها

در سطح جهانی باشد (گای، ۲۰۰۶).

به‌هر حال سردرگمی ذاتی موجود در برچسب‌گذاری

فولکسونومی خود را به‌طور آشکار در بیش از ۱۰ درصد

همه نمونه برچسب‌های گرفته‌شده از delicious

نشان می‌دهد. بسیاری از کاربران سعی داشتند که بدون

استفاده از ترکیب ساده کلمات و با قراردادن یک نشان

یا سمبل و نقطه‌گذاری درون یک برچسب برای نمایش

فاصله، کلمات ترکیبی بسازند. این امر به‌خصوص از

آنجا که بعضی از کاربران سعی کرده‌اند یک ساختار

سلسله‌مراتبی با ایجاد یک مسیر در میان برچسب‌ها

بسازند، بسیار جالب توجه می‌شود (گای، ۲۰۰۶).

• روش‌های بهبود برچسب‌ها

همان‌گونه که بسیاری از افراد جهان اطلاعات می‌دانند،

بهبود کیفیت ابرداده‌های ایجادشده از سوی کاربران

پدیده تازه‌ای نیست. متخصصان اطلاعات بارها با چنین

معضلاتی دست و پنجه نرم کرده‌اند و راه‌های زیادی

برای حل آن پیشنهاد کرده‌اند (گای، ۲۰۰۶).

بهبود خوانایی برچسب‌ها در دنیای فولکسونومی با دو

روش امکان‌پذیر است. نخست اینکه لازم است جامعه

برای ایجاد مجموعه‌ای از قوانین و رسیدن به توافقی

روی یک مجموعه استاندارد برای برچسب‌ها آماده شود.

دوم اینکه کاربران باید با این قوانین آشنا شده و از آن

پیروی کنند. در حال حاضر با وجود اینکه هیچ راهنمای

استانداردی برای انتخاب خوب برچسب وجود ندارد،

اعضای جامعه فولکسونومی ایده‌های زیادی پیشنهاد

کرده‌اند. راه‌هایی که برای بهبود برچسب‌ها ارائه می‌شود،

معمولاً در وبلاگ‌ها و پایگاه‌هایی که درباره فولکسونومی

بحث می‌کنند، یافت می‌شود. مجیالس در مقاله خود^{۳۸}

درباره خوانایی برچسب‌ها چندین روش خوب انتخاب

برچسب را ارائه می‌دهد که شامل موارد زیر است.

- استفاده از صیغه جمع به‌جای مفرد؛

- استفاده از حروف الفبای کوچک؛

- دسته‌بندی کلمات با استفاده از زیرخط؛

- پیروی از رسوم برچسب‌گذاری ایجادشده از سوی

دیگران؛

فولکسونومی فقط در
روش رده‌بندی تغییر
ایجاد نمی‌کند، بلکه
مستلزم ایجاد تغییر
اساسی در روش
سازماندهی اطلاعات
است

واژگان کنترل شده در سیستم‌های بر پایه فولکسونومی برای تأمین ثبات برچسب‌گذاری در پایگاه اطلاعاتی و در بین برچسب‌گذارها استفاده می‌شود

استاندارد می‌شود و منابع مرتبط برای سهولت دست‌یابی به وسیله کاربر نهایی ترکیب می‌شوند (نوروزی، ۲۰۰۷). فولکسونومی آنگونه که بزرگ‌ترین رهبران آن ادعا کرده‌اند، سایر فرم‌های رده‌بندی را حذف نخواهد کرد، بلکه به جای آن یک نقش مکمل را بازی خواهد کرد و به ابزاری مفید برای متخصصان اطلاعات و سایر افرادی که هدفشان سازماندهی و ایجاد دسترسی به اقلام اطلاعاتی است، تبدیل خواهد شد. فولکسونومی تازه در مرحله اوج‌گیری است، در حالی که برخی از افراد خود را برای نامیدن این پدیده به‌عنوان «بزرگ‌ترین پدیده بعدی» آماده کرده‌اند، همه افراد مشتاق هستند تا ببینند چه نرم‌افزار کاربردی، پایگاه یا عملکردی در آینده ظاهر خواهد شد. دوپل می‌گوید: «هنگامی که مقدار زیادی انرژی صرف پدیده‌ای جدید می‌گردد، افراد آن را بهبود می‌بخشند و برای پیشرفت آن تلاش می‌نمایند.» (دای، ۲۰۰۶) فولکسونومی به‌رغم پتانسیل بالای آن، هنوز در مرحله نوزادی به‌سر می‌برد و بیشتر تحلیل‌گران عقیده دارند که هنوز خیلی زود است تا یقین یابیم که این چیزی بیشتر از یک هوس زودگذر است.

پی‌نوشت‌ها:

1. Folksonomy
2. karimzadeh_2860@yahoo.com.
3. Tag
4. web 1.0
5. folksonomy-based
6. bookmarking
7. social bookmarking
8. www.del.icio.us
9. www.flickr.com
10. upload
11. Thomas Vander Wal
12. bookmark
13. URL
14. open-ended
15. tagging
16. internet-based
17. ethnoclassification
18. distributed classification
19. ontology
21. Shirky

صحیح را یافته است و جست‌وجوی وی متوقف خواهد شد، بدون دانستن اینکه منابع مفید دیگری وجود دارد که در زیر مترادف‌های دیگر برچسب زده شده است.

– برای ایجاد راهنمایی درباره اصطلاحات مربوط به هر تگ. اصطلاحات مشابه باید از طریق سه شکل با یکدیگر مرتبط شود: ۱. ارتباط سلسله‌مراتبی^{۲۲}؛ ۲) ارتباط پیوسته^{۲۳}؛ ۳) ارتباط معادل یا هم‌ارز^{۲۴}. برای مثال جست‌وجو برای واژه "employees" رکوردهایی با واژه "employees" خواهد یافت، اما رکوردهای شامل واژه "employee" "laborer"، "workers" و "Laborers" و غیره را نخواهد یافت. اصطلاح‌نامه راهی برای حل این مشکل است. این نکته باید ذکر شود که همه موافق لزوم اصطلاحات کنترل شده یا اصطلاح‌نامه در سیستم‌های بر پایه فولکسونومی نیستند. اگرچه راهی برای ادامه توافق در طول زمان یا در میان کاربران فولکسونومی بدون اصطلاح‌نامه وجود ندارد. مشکل دیگر فولکسونومی زمانی رخ می‌دهد که با زبان‌های بیگانه سروکار داشته باشد. این نشان می‌دهد که زبان‌های مختلف، مانند چینی، فارسی، عربی، آلمانی و فرانسه واژه‌های متفاوتی به کار می‌برند. به‌علاوه، در هر زبان، در زمینه‌های مختلف اصطلاحات متفاوتی به کار می‌رود (نوروزی، ۲۰۰۷).

نتیجه‌گیری

فولکسونومی فقط در روش رده‌بندی تغییر ایجاد نمی‌کند، بلکه مستلزم ایجاد تغییر اساسی در روش سازماندهی اطلاعات است. اگرچه یک سیستم کامل در جهان وجود ندارد که همه کاربران را راضی کند، ما می‌توانیم کارهای بهتری انجام دهیم. با کنترل واژگان، موتورهای جست‌وجو می‌توانند نتایج جست‌وجو را در شاخه‌ها ارائه دهند و هر شاخه را به اصطلاح‌هایی که بالاترین بسامد را دارند، متصل کنند، و آنها را به‌عنوان اصطلاحات برچسب‌گذاری در آن شاخه معرفی کنند (نوروزی، ۲۰۰۶). اهداف فولکسونومی عبارت است از: ۱. ذخیره‌سازی و به‌اشتراک گذاشتن پیوندها به ساده‌ترین شکل ممکن؛ و ۲. به کاربران اجازه می‌دهد که به راحتی پیوندها (منابع وب) را با همه کاربران دیگر در دنیا به‌اشتراک گذارند. واژگان کنترل شده در سیستم‌های بر پایه فولکسونومی برای تأمین ثبات برچسب‌گذاری در پایگاه اطلاعاتی و در بین برچسب‌گذارها استفاده می‌شود. برای کنترل واژگان از اصطلاح‌نامه استفاده می‌شود، برچسب‌ها

- guy/01guy.html
8. Macgregor, G.; McCulloch, E. (2006). "Collaborative tagging as a knowledge organisation and resource discovery tool". *Library Review*, 55(5): 291-300.
9. Mejias, U. A. (2004). "Bookmark, classify and share: A mini-ethnography of social practices in a distributed classification community". [on-line]. Available: http://ideant.typepad.com/ideant/200412//a_delicious_stu.html
10. Merholz, P. (2004). "Metadata for the masses". [on-line]. Available: <http://www.adaptivepath.com/publications/essays/archives/000361.php>
11. Merholz, Peter (2005). "Mob indexing? Folk categorization? Social tagging?". [on-line]. Available: <http://www.peterme.com/archives/000444.html>
12. Noruzi, A. (2006). "Folksonomies: Uncontrolled Vocabulary". *Knowledge Organization*, 33(4), forthcoming.
13. Noruzi, A. (2007). "Editorial". *Webology*, 4(2), editorial 12. [on-line]. Available: <http://www.webology.ir/2007/v4n2/editorial12.html>
14. Shirky, C. (2005). "Ontology is overrated: Categories, links and tags". [on-line]. Available: http://www.shirky.com/writings/ontology_overrated.html
15. Spiteri, Louise F. (2007). «Structure and form of folksonomy tags: The road to the public library catalogue.» *Webology*, 4(2), Article 41. [on-line]. Available: <http://www.webology.ir/2007/v4n2/a41.html>
16. Vander Wal, Thomas (2005). "Folksonomy definition and Wikipedia". [on-line]. Available: <http://www.vanderwal.net/random/entrysel.php?blog=1750>
17. Weber, Jonathan (2007). "Folksonomy and controlled vocabulary in librarything". [on-line]. Available: <http://jonathanweber.info/samples/2452-folksonomy.pdf>
22. Homonym
23. Antonym
24. Single-use
25. Collaborative tagging
26. acronyms
27. namely
28. sloppy
29. Ideant: Tag Literacy, <http://ideant.typepad.com/ideant/200504//tag_literacy.html>.
30. unstructured
31. hierarchical relationship
32. associative relationship
33. equivalence relationship

مأخذ:

۱. باتیلی، سیو (۱۳۷۸). «فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع الکترونیکی: چیره‌دستی‌های کهنه در محیطی نو»، ترجمه: علی اکبر پورسرباز، کتابداری و اطلاع‌رسانی، ج ۲، ش ۴.
۲. حاجی‌زین‌العابدینی، محسن (۱۳۸۱). «فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع اینترنتی: استفاده از چیره‌دستی‌های گذشته»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
۳. حسینی، مهدی (۱۳۸۶). «فولکسونومی: رویکردی نوین به سازماندهی اطلاعات در وب»، [پیوسته]. قابل دسترس در: www.aftab.ir/articles/computer_internet_infortmation_technology/information_technology/c14c1177929311p1.php
۴. فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۷۷). «فهرست‌نویسی: اصول و روش‌ها»، مشهد: دانشگاه فردوسی.
5. Dye, Jessica (2006). "Folksonomy: A game of high-tech (and high-stakes) tag". *Econtent*, Vol.29, No.3, 38-43. [on-line]. Available: <http://dlbusiness.com/information/internet-publishing-roadcasting/897368-1.html>.
6. Folksonomy (2007). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. [on-line]. Available: <http://en.wikipedia.org/wiki/Folksonomy>
7. Guy, M.; Tonkin, E. (2006). "Folksonomies: Tidying up tags?". *D-Lib Magazine*, Vol. 12(1). [on-line]. Available: <http://www.dlib.org/dlib/january06/>